

Мазуренко В. В.

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ П. Є. КАЗАНСЬКОГО ДО ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Загальні погляди та методологічні підходи щодо міжнародного права П. Є. Казанський висловив у «Вступу до курсу міжнародного права» [1] (1901) і в «Підручнику міжнародного права публічного і цивільного» [2; 3] (1902, 1904). Цікаво, що В. Е. Грабарь не згадує про «Вступ до курсу міжнародного права», а щодо двох видань «Підручнику міжнародного права публічного і цивільного», то у літературі вказують то 1902 р., то 1904 р., видання, не уточнюючи, що це перше та друге видання.

Ці підручники – майже останні надруковані значущі праці П. Є. Казанського з міжнародного права. Виходячи з бібліографії П. Є. Казанського, у началі ХХ ст. міжнародне право вийшло зі сфери його наукових інтересів. До міжнародного права П. Є. Казанський повертається у радянські часи, але ці праці нам відомі лише по назвах зі бібліографії П. Є. Казанського, яка була складена ним самим. [4] Т.Р. Короткий та Н.В. Хендель вказують, що: «Після встановлення радянської влади П. Е. Казанський не публікується, але продовжує писати. До його перу належать такі роботи по міжнародному праву: «Международное право как право советское. Опыт философии международного права»; «Droit international comme droit national. Etude philosophique»; фундаментальна монографія в трьох томах обсягом понад 1500 сторінок «Внешнее право СССР»; «Властный орган международной администрации» в двох томах об'ємом 1000 сторінок. На жаль, доля цих робіт невідома ...». [5, с. 9]

Тому ці підручники можливо розглядати як «вершину» досягнень П. Є. Казанського у сфері міжнародному праві. Але ці підручники мають й іншу цінність, на відміну від більш ранніх та

вузьких праць, – вони дозволяють дослідити підходи П. Є. Казанського саме до системи міжнародного права, його методологію як науковця та викладача, зрозуміти особливості поглядів П. Є. Казанського на міжнародне право в цілому, та на його окремі інститути. Інтересно порівняння структури та змісту підручників П. Є. Казанського з іншими підручниками, виданими у той же період, що дозволе виокремити особливості міжнародно-правових поглядів П. Є. Казанського.

Щодо оцінки сучасників, проте не дуже позитивні відгуки на «Підручник міжнародного права публічного і цивільного» дали О. О. Пиленко та Л. О. Камаровський [6, с. 443]. Про це пише В. Е. Грабарь, вказуючи, що «Загальні погляди на міжнародне право Казанський висловив у «Введении в курс международного права» і в «Учебнике международного права» [6, с. 443].

«Вступ до курсу міжнародного права» добре структуровано, та по змісту є курсом теорії та історії міжнародного права. Загальна структура включає дванадцять глав, серед яких «Фактичні підстави міжнародного права»; «Визначення і основний поділ міжнародного права»; «Назва міжнародного права»; «Джерела міжнародного права. Загальне вчення. Внутрішні джерела»; «Джерела міжнародного права. Матеріали міжнародного права»; «Джерела міжнародного права. Пам'ятники міжнародного права»; «Позитивний та юридичний характер міжнародного права»; «Загальне та місцеве (приватне) міжнародне право»; «Наука міжнародного права та її значення»; «Науки родинні та допоміжні к науці міжнародного права»; «Система науці міжнародного права»; «Історія науці міжнародного права». Кожна глава складається зі декілька десятків параграфів.

Характерною особливістю міжнародно-правового поглядів П. Є. Казанського було те, що він розглядав міжнародне право, перш за все, як право міжнародного управління [7]. Так, він вказував, що «спочатку міжнародне право визначало майже виключно відносини держав між собою. Потім сюди приєдналося цивільно-правове положення окремих осіб в міжнародних відносинах.

Нарешті, зробили ще крок, – до цих двох великих питань перевершив третій, право міжнародних товариств. У той же самий час, в праві міждержавному, т. є. яке визначає відносини держав, поряд з правом устрою, найстарішої, основний його частиною, висулася нова – право міжнародного управління, розвиток міжнародного права йшло, звичайно, слідом за розвитком міжнародної життя» [1, с. 44]. Тобто Казанський розглядає міжнародне право у динаміки, як систему що еволюціонує під впливом міжнародних відносин, та серед якісних змін сучасного для нього міжнародного права відокремлює право міжнародного управління. Він відокремлює чотири сфери міжнародного права класичне, міждержавне; міжнародне цивільне; право міжнародних товариств; право міжнародного управління. Саме формування права міжнародного управління Казанський розглядає як основний результат еволюції міжнародного права: «Починаючи з 70-х років поточного століття, економічне, культурне та ін. зближення народів призводить до міжнародних договорів з питань управлінь, а ці останні швидко складаються в систему міжнародного права управління. Зрозуміло, як все це повинно було змінювати наші уявлення про міжнародне право» [1, с. 45]. Тобто, це методологічний підхід, через призму якого Казанський розглядає міжнародно-правові явища.

Під цим кутом Казанський розглядає визначення міжнародного права. Усі існуючі визначення він підрозділяє на три групи. Перша – обмеження області застосування міжнародного права лише відношенням до держави. Друге – приєднання сюди також міжнародно-правового цивільного положення підданих та людини взагалі. Третє – те, що не випускають з виду й права міжнародного суспільства (міжнародної спільноти). На думку Казанського, це теорія, що зароджується, якої належить майбутнє [1, с. 51]. Провівши аналіз та полеміку з представниками кожного підходу, Казанський пропонує власне визначення міжнародного права: міжнародне право є сукупність правових правил, що визначають устрій та управління міжнародного спілкування і міжнародної

спільноти і міжнародні приватні права окремих осіб, або міжнародне право є сукупність правових начал, які визначають взаємні відносини держав і міжнародних спільнот та міжнародне цивільне положення окремих осіб [1, с. 57].

П. Є. Казанського підрозділяє міжнародне право на публічне, до якого включає устрій та управління міжнародним спілкуванням, тобто відносинами між державами та міжнародними суспільствами. [1, с. 66] Міжнародне суспільне право Казанський визначає як право міжнародних суспільств, головним чином вселенських християнських церков [1, с. 67]. Міжнародне приватне (цивільне) право Казанський визначає як начала, що визначають цивільні права людини у міжнародній сфері. Міжнародне право Казанський поводить як публічне та приватне, як публічний та приватний порядок особливої сфери життя, міжнародної. Як вказує Н. В. Хендель, що П. Є. Казанський є автором концепції згідно з якою міжнародне право – це сукупність юридичних правил, що визначають устрій та управління міжнародним спілкуванням і цивільні права людини, констатуючи широкий підхід П. Є. Казанського до розуміння міжнародного права, яке поряд з міжнародним публічним, включало і міжнародне приватне право [8, с. 127].

Відрізняються оригінальністю і погляди П. Є. Казанського на питання міжнародної правосуб'єктності – як суб'єктів міжнародного права він розглядав не тільки держави, а й так звані міжнародні суспільства (зокрема, вселенські церкви, автономні колонії) і навіть в деяких випадках індивідів. Таким чином, на думку П. Є. Казанського, міжнародне право регулює широке коло як публічно-правових, так і приватноправових відносин, що виходять за межі однієї держави [9, с. 76].

Література:

1. Казанский П. Е. Введение в курс международного права / П. Е. Казанский. – Одесса, «Экономическая» типография и литография, 1901. 386 с.
2. Казанский П. Е. Учебник международного права публичного и гражданского / П. Е. Казанский. – Одесса, Экономическая тип., 1902. LXIV 532 с.;

3. Казанский П. Е. Учебник международного права публичного и гражданского (2-е издание лекций, на правах литографированного). 2-е издание / П. Е. Казанский. – Одесса, Тип.-лит. Штаб Одесского военного округа, 1904. LXIII 534 с.
4. Казанский П. Е. Казанский П. Е. Указатель ученых и публицистических работ б. заслуженного ординарного профессора Новороссийского университета и б. профессора вузов Одессы П. Е. Казанского, составленного им самим. 1892-1939. – 30 с.
5. Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Творческое наследие профессора Петра Евгеньевича Казанского. – Одесса, Фонд поддержки фундаментальных исследований. – 2015. – С. 9.
6. Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917) / В. Э. Грабарь. / Научный редактор, автор библиографического очерка и составитель библиографии У. Э. Батлер. Ответственный редактор и автор предисловия В. А. Томсинов. М.: Зерцало, 2005. – С. 443.
7. Мазуренко В. В. Міжнародно-правова спадщина П.Є. Казанського та розвиток міжнародного права / В. В. Мазуренко // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2017. – № 12. – С. 145-149.
8. Хендель Н. В. Творча спадщина П. Є. Казанського у галузі міжнародного приватного права / Н. В. Хендель // Нариси з міжнародного приватного права. Вип. 4 / за ред. А. С. Довгерта, О. М. Бірюкова. – К.: Алерта, 2016. – С. 127.
9. Савчук К. О. Концепція права міжнародного управління професора П. Є. Казанського та її значення для сучасної науки міжнародного права / К. О. Савчук // Наукові читання, присвячені пам'яті В.М. Корецького: Збірник наукових праць. – К., 2011. – С. 75-79.

Капустін А. В.

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ВІЙСЬКОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Військовослужбовці, а ширше комбатанти, є основними адресатами приписів міжнародного гуманітарного права (МГП). Так, відповідно ст. 45 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р., кожна